

คู่มือทัศนศึกษาของนักเรียน

วารกรณ์ สามโกเศศ

วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

หน้า 6

ผมได้พบหนังสือเล่มหนึ่งที่น่าสนใจและเหมาะสมมาก
สำหรับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาเมื่อออกไปทัศนศึกษา "คู่มือท่องเที่ยว
อยุธยา" โดย ดร.ปรีดี พิศณุวิทย์ จัดพิมพ์โดยสถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อไม่นานมานี้
(sridir@chiangmai.ac.th และโทร.0-5394-2593)

เส้นทางทัศนศึกษาเมืองอยุธยาที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ใน
คู่มือฉบับนี้ทั้ง 3 เส้นทางมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ

(1) เพื่อให้ผู้เดินทางสามารถมองเห็นภาพรวมทั้งหมด
ของอยุธยาตั้งแต่การก่อกำเนิด ความเจริญรุ่งเรือง รวม
ตลอดไปจนถึงศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของเมือง

(2) เน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงระหว่างสถานที่หนึ่งไปยัง
อีกสถานที่หนึ่งในแต่ละเส้นทาง เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย
ในการเดินทางเท่าที่จะเป็นไปได้เพราะมุ่งเน้นให้กลุ่ม
เยาวชนเป็นผู้ใช้คู่มือฉบับนี้เป็นสำคัญ

คู่มือแบ่งเส้นทางเข้าชมออกเป็นเส้นทางที่ 1 ก่อนจะเป็น
พระนครศรีอยุธยา เส้นทาง 2 อยุธยาเมืองท่าการค้าและ
งานจิตรศิลป์ เส้นทาง 3 พระราชวังหลวงและวัดสำคัญ
ในอยุธยา

แต่ละเส้นทางจะระบุจุดประสงค์หลักของการไปเยี่ยมชม
มีตารางเวลาคร่าวๆ และระบุจุดหยุดชมสถานที่ต่างๆ
พร้อมกับให้ข้อมูลประกอบของแต่ละจุด โดยมีข้อมูลเสริม
ไว้ในกรอบ พร้อมกับมีรูปถ่ายประกอบด้วยสีสันทึ่ดึงดูด
ที่สำคัญที่สุดแต่ละจุดที่ไปชมจะมีคำถามที่กระตุ้นให้คิด
ด้วย

การไปทัศนศึกษาของนักเรียนหลายโรงเรียนขาด
เป้าหมาย นักเรียนจดข้อมูลทุกอย่างที่จดได้โดยไม่ได้อุ
ย่่างคิดพิจารณาเพื่อเอาไปทำรายงานต่างๆ ที่ข้อมูล
เหล่านั้นสามารถหาได้ง่ายดายจากอินเทอร์เน็ตใน

ปัจจุบัน เมื่อเด็กทำเป็นรายงานออกมาส่งครู (เดาว่าอาจ
ไม่ได้เอามาจากที่จดหรอก) บ่อยครั้งครูก็ไม่ได้อ่านด้วย
ซ้ำ

คู่มือเช่นนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะให้ทั้งเป้าหมาย
ข้อมูลประกอบ และคำถามที่น่าสนใจให้เด็กต้องคิดและ
ไปค้นคว้าเพิ่มเติม

ผมขอตัดตอนข้อมูลบางส่วนให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อม
คำถามเพื่อให้เห็นว่าน่าใช้เพียงใด

เรื่องแรก ".....ในดินแดนทั่วโลก ช่วงระยะเวลาในราว
พุทธศตวรรษที่ 17 หรือคริสต์ศตวรรษที่ 12 อาจยัง
เป็นช่วงที่ข้อมูลต่างๆ ยังไม่แพร่หลายมากนัก ในยุโรปก็
ยังคงเป็นยุคที่สืบผ่านมาจากยุคกลาง ในช่วงนี้เริ่มมี
วิวัฒนาการของสิ่งประดิษฐ์เกิดขึ้น รูปร่างของเมืองที่
เปลี่ยนไปมีแนวกำแพงเมืองที่แข็งแรงมากขึ้น และ
ประสบกับปัญหาร้ายแรงที่ทำให้สังคมยุโรปต้องสูญเสีย
บุคคลไปเป็นจำนวนมาก นั่นคือการระบาดของกาฬโรค
(Black Death) ทำให้เกิดภาวะทุพภิกขภัยผู้คนล้มตายไป
เป็นจำนวนมาก และว่ากันว่าพาหนะนำโรคชนิดนี้ก็คือหนู
ที่ติดมากับเรือโดยสารที่เดินทางไปมาค้าขายระหว่างโลก
ตะวันตกกับตะวันออกนี้เอง

แต่หากได้อ่านพระราชพงศาวดารที่ว่าด้วยพระเจ้าอู่ทอง
ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเพราะโรคคอหิวดกโรคแล้ว
อาจเชื่อได้ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 นี้เป็นระยะที่โลก
ทั้งหมดต่างประสบปัญหาเดียวกันด้วย

ในสังคมสุวรรณภูมิหรือดินแดนที่เป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ประกอบด้วยชุมชนเมือง รัฐต่างๆ ที่มี
พัฒนาการมาแต่ครั้งก่อนประวัติศาสตร์ คือสามารถ
ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยมีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้
จากดินเผา จากโลหะ จากสัมฤทธิ์ และมีพิธีกรรมเป็น
ของตนเอง ก็แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ชุมชนต่างๆ ในเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลุ่มคนที่มีการตั้งหลักแหล่งและ
พัฒนามาอย่างยาวนาน

หลักฐานภาพถ่ายทางอากาศชี้ให้เห็นว่าบริเวณชายฝั่ง
ทะเลเมื่อราวสามถึงสี่พันปีมาแล้ว ดินแดนที่คนตั้งมั่น

กระจัดกระจายอยู่ตามลำน้ำต่างๆ เช่น ลำน้ำแม่กลอง ลำน้ำ บางปะกง ลำน้ำเจ้าพระจำ เป็นต้น

บริเวณที่เป็นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นดินแดนใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอในการเพาะปลูก ดำรงชีพ และการค้าขาย

เมืองที่เรียกกันว่า "อโยธยา" คงพัฒนาขึ้นจากชุมชนเป็นเมืองที่มีความหนาแน่นของประชากร และมีพัฒนาการทางการค้า การเมืองการปกครองที่เข้มแข็ง ทางฝั่งตะวันออกของ เกาะเมือง และได้ย้ายศูนย์กลางการปกครองเข้าไปในเกาะในที่สุดเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ **1** ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นในปี พ.ศ.**1893** นั่นเอง....."

คำถามก็คือ "(1) จากภาพถ่ายทางอากาศเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา นักเรียนมีความคิดว่าอยุธยา มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เด่นอย่างไร (2) บริเวณทิศใดของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาที่เชื่อกันว่ามีการตั้งถิ่นฐานมาก่อน นักเรียนคิดว่าเป็นเพราะเหตุใด (3) จากตำนานนักเรียนคิดว่าพระเจ้าอู่ทองมาสร้างเมืองกรุงศรีอยุธยา นั้นด้วยเหตุผลใด??."

เรื่องที่สอง ".....กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีสำคัญแห่งหนึ่งที่ดำรงความเป็นเอกราชมากกว่า **400** ปี เป็นศูนย์กลางของสรรพวิทยาอันมีความสำคัญยิ่งต่ออาณาจักรสยามทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนศิลปวัฒนธรรม

"เวนิสตะวันออก" เป็นชื่อที่ชาวต่างชาติที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในคริสต์ศตวรรษ ที่ **17** ขนานนามให้เมืองแห่งนี้ ส่วน "อยุธยา" ที่แปลว่า "เมืองที่ไม่มีใครสามารถรบชนะได้" เอกสารคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง สมัยอยุธยาตอนปลายให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิฐานของกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า "พวกพานิชนานาประเทศ ทราบเหตุว่ากรุงศรีอยุธยา ผาสุกสมบูรณ์ด้วยสินค้าอุดมดี พวกพานิชนักก็แตกตื่นกันเข้ามาถวายบรรณาการ ขอพระราชทานพึ่งพระบรมโพธิสมภาร คำขายในพระมหานครเป็นอันมากจะนับคณนามิได้ กรุงศรีก็ไพศาลสมบูรณ์เป็นรัตนราชธานีศรีสวัสดิพิพัฒนามงคลแก่ชนชาวสยามความเจริญทั่วพระนคร" ทั้งทรงคำจุนพระบวรพุทธศาสนาและสรรพศิลปวิทยาการทั้งมวล ดังปรากฏให้อนุชนรุ่นหลังได้สัมผัสถึงความงามในโบราณสถานโบราณวัตถุต่างๆ" (มีภาพเขียนสี

น้ำมันชื่อ **Judea** ซึ่งเป็นแผนที่กรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงอัมสเตอร์ดัม เนเธอร์แลนด์ ประกอบ)

คำถามก็คือ "(1) นักเรียนลองพิจารณาภาพถ่ายเมืองพระนครศรีอยุธยา และบอกว่าที่ใดเป็นศูนย์กลางของเมือง (2) นักเรียนเคยมาเที่ยววัดพระแก้วและพระบรมมหาราชวังที่กรุงเทพฯ หรือไม่ สังเกตหรือไม่ว่ามีอะไรแสดงว่าเป็นเขตล้อมรอบบริเวณวัง"

เรื่องที่สาม ".....วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางพระนคร มีพื้นที่ขนาดใหญ่และประกอบด้วยอาคารโบราณสถานมากมายที่สร้างทับซ้อนกัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้าไปถ่ายภาพเศียรพระพุทธรูปที่วางที่โคนต้นไม้และรากไม้หุ้มล้อมไว้

ประวัติของวัดนี้ไม่ปรากฏชัดเจนมากนัก นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นวัดที่สร้างมาแต่ครั้งต้นกรุงศรีอยุธยาแล้ว เพราะปรากฏความในพระราชพงศาวดารว่าสถาปนาขึ้นในรัชกาล ขุนหลวงพะงั่ว เมื่อ พ.ศ.**1917** แต่การก่อสร้างอาจใช้เวลานานกระทั่งเสร็จในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี และต่อมาคงได้รับการบูรณะอีกหลายครั้ง เมื่อเดินเข้าไปในวัดมหาธาตุจะพบว่าสิ่งก่อสร้างมากมายได้สร้างทับซ้อนกัน

วัดนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีพระวิหารขนาดใหญ่ ปรากฏด้านหน้า ที่ทำวิหารมีมุขยื่นยาวเข้าไปในเขตพระระเบียง ซึ่งมีพระพุทธรูปจำนวนมากประดิษฐานอยู่

ตรงกลางวัดคือฐานพระมหาธาตุที่พังทลายลงมาแล้วซึ่งจะสังเกตได้ว่าพระมหาธาตุมีลักษณะเป็นจตุรมุข คือ มีทางขึ้นได้ **4** ด้าน และมีพระปรางค์องค์เล็กๆ ประดิษฐานอยู่ที่ฐานอีกเป็นจำนวนมาก

สิ่งสำคัญที่เป็นประธานของวัดก็คือ พระมหาธาตุ หรือพระธาตุ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพสูงสุดของคนไทย ธรรมเนียมการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นจะสร้างพระมหาธาตุขึ้นและนำพระบรมสารีริกธาตุใส่ผอบบรรจุลงไปตรงกลางของพระมหาธาตุ

พระมหาธาตุมีลักษณะเป็นพระปรางค์ หมายถึงสิ่งก่อสร้างที่มีอิทธิพลแบบเขมรหรือคล้ายฝักข้าวโพดแต่มีทรงสูงชันและยอดแหลม และมีเครื่องประดับองค์พระปรางค์มากกว่าในศิลปะแบบเขมร พระปรางค์ของวัด

มหาธาตุที่ปรากฏในปัจจุบันนี้พังทลายลงมาเหลือเพียง
ฐานเท่านั้น แม้ว่าในสมัยอยุธยามีการบูรณะพระ
ปรางค์ให้สูงขึ้นประมาณ **50** เมตรแล้วก็ตาม

เมื่อกรมศิลปากรบูรณะพระมหาธาตุองค์นี้ในปี พ.ศ.
2499 พบว่ามีกรุอยู่ตรงกลางองค์พระมหาธาตุ ลึกลง
ไปได้พื้นดินมีผอบ **7** ชั้น บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
ภายในกรุมีภาพเขียนสี รูปพระพุทธรูปเจ้าในซุ้มเรือนแก้ว
....."

คำถามก็คือ "นักเรียนคิดว่าทำไมคนอยุธยาต้อง
สักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ"

เมื่อผมเห็นหนังสือเล่มนี้แล้วก็เกิดความคิดว่าเหตุใดเรา
จึงไม่มีหนังสือคู่มือนำเที่ยวเช่นนี้สำหรับเด็กนักเรียนกัน
มากๆ ในทุกระดับตั้งแต่ง่ายถึงยากในทุกแหล่งเรียนรู้
โดยตั้งคำถามที่ยั่วยุให้คิดและต้องค้นคว้าเพิ่มเติม
หนังสือเหล่านี้จะทำให้ทัศนศึกษาของเด็กนักเรียนมี
ความหมายขึ้นอีกมาก

หากเริ่มทำกันจากจุดเล็กๆ แต่ละวัด แต่ละวัง แต่ละ
สถานที่ท่องเที่ยวโดยองค์กรเอกชน กลุ่มคลังสมอง
มูลนิธิ หรือผู้ใหญ่โดยที่เกษียณอายุแล้วแต่ยังพิตและไม่
คิดจะไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดๆ ทำ
โครงการของตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป แล้วนำมารวม
เล่มกันภายหลัง ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ชาติ
โดยเฉพาะในการสร้างความตระหนักถึงประวัติศาสตร์
สร้างความรักและหวงแหนแผ่นดินเกิดในหมู่เยาวชนของ
เรา

เด็กๆ กำลังรอคอยหนังสือคู่มือนำเที่ยวแหล่งต่างๆ เพื่อ
จะได้ทัศนศึกษาอย่างสนุกและมีความหมายซึ่งเป็นการ
เรียนรู้ที่สำคัญของชีวิตจากผู้ใหญ่อยู่ครับ